

PAGINA 3

**Thijs van den Brink
over Adieu God?**

PAGINA 5

**Begeleider in
Palestina en Israël**

PAGINA 8

**Lotgenotengroep
voor werklozen**

VERDER: Edy Korthals Altes schrijft memoires ■ Dagboek van Ety Hillesum ■ Paasmorgen vraagt om grove mop ■ Afscheid Ruud Stiemer en Berit Bootsma

De betekenis van Pasen

De Opgestane kijkt ons aan

Goede Week en Pasen door de eeuwen heen.

ACHTERGROND Het is weer Pasen, maar wat wil dit christelijke feest anno 2017 zeggen? Rob van Essen duikt in de historie en ziet de betekenis van vertrouwde begrippen door de eeuwen heen verschuiven. 'Het is de Eeuwige ernst met de vernieuwing van het geschapene.'

TOOG OMHOOG, HET HART naar boven, hier beneden is het niet', zongen we uit de Hervormde Bundel 1938. Het lied verwoordde een verwrongen visie op onze materiële werkelijkheid. Tot niet zo lang geleden werden ziel en lichaam tegen elkaar uitgespeeld.

Het 'hogere' was de wereld van de geest, het lichaam was slechts een 'mendezak'. Het is de vrucht van een heidense filosofie die zijn invloed had op het verstaan van de Bijbel. Zeker, de apostel Paulus heeft het over de strijd

tussen 'vlees' en 'geest'. Maar in zijn van God afgewende bestaan ziet hij de hele mens – geest, ziel en lichaam – als 'vleselijk'.

Het gaat er in het Nieuwe Testament er echter niet om dat de ziel gered of van het lichaam bevrijd wordt. In alle vezels van ons bestaan – ons lichaam! – wil de Heilige Geest ons in de opstandingskracht van Jezus laten delen, schrijft Paulus. De opstanding van Jezus is geen incident, maar doorbraak van een nieuwe toekomst. Die toe-

Lees verder op pagina 2

Nacht van de Hoop in de Grote Kerk

Na een jaar pauze is er dit jaar weer een 'Nacht van de Hoop', een eigentijdse paaswake. Stilstaan bij het leven, uitzien naar een nieuw begin van donker naar licht. Een wake met muziek, meditatie, dans, schilderen, oude verhalen, lichtrituëel, een toast op het leven en meer. Organisatie: Stek Jong (van Stek).

ZATERDAG 15 APRIL, 19-00:00
UUR, €10/15. GROTE KERK.
OPGAVE:
AVANDIJK@STEKDENHAAG.NL
INFO: NACHTVANDEHOOP.NL

Pelgrimeren door Den Haag

Het loutert, volkomen onverwacht

REPORTAGE Een journalist van in de veertig loopt mee met een 'stadspelgrimage' voor twintigers en dertigers, georganiseerd door Stek Jong. Plotseiling wordt hij geraakt.

NEE, ER ZIJN WEINIG plekken op de voetocht van de Grote Kerk naar Kijkduin die je niet kent. Ja, de Stenen Kamer, een of andere archeologische kuil in villawijk Vroondaal, nabij het sfeerloze recreatiegebied Madestein. Daar heb je nog nooit van gehoord. Maar die hele wijk was er nog niet toen je vroeger in Madestein viste, toen jullie in de herfst in de bladeren van Ockenburg schopten en doeleloos door de Puinduinen zwierven. Om maar te zwijgen over de talloze voetstappen die je hier op het strand achterliet, in de tijd dat het je nog aantrok deze omgeving op te zoeken.

Veertiger, wat doe je hier?

Dat doe je al jaren niet meer. Te vaak geweest, te veel zien veranderen. Wanneer de tochtgenoten elkaar op de Zandmotor wijzen, moet je een misprijzend schokschouderen onderdrukken. Je weet vrijwel zeker dat niemand uit deze groep de leuke kleine strekdammertjes die hier vroeger lagen, nog heeft meegemaakt. En die rare tunnel die is aangelegd in de Puinduinen, die hadden jullie vroeger toch helemaal niet nodig om lol te hebben? Nergens stonden borden met tekst en uitleg, door het stads-

FOTOGRAFIE: MATTHIJS TERMEER

Deelnemers aan de pelgrimstocht van Stek Jong in Loosduinen.

deel geplaatst. Er wáren nog niet eens stadsdelen.

Zomaar wat kletsen

Ook eerder, langs de Loosduinseweg, is er weinig wat je kan boeien. Dit deel van de stad is ronduit lelijk, dat heb je altijd al gevonden. Het verkeerslawaaï verafschuw je met de dag meer en dat zal deze zondagmiddag niet veranderen. Natuurlijk is het aangenaam met je mede-pelgrims te babbelen, maar hoeveel van deze woorden blijven er werkelijk hangen? Wat is het nut van zomaar wat kletsen, dan met de een, dan met de ander? Daar komt bij dat het weer waardevol is en je oude bergschoenen hun boodschap toch echt gedaan hebben.

Tja, vastgelopen veertiger, wat doe je hier dan? Tussen deze millennials met

hun smartphones en hun uitleg over de omgeving, die rechtstreeks van internet komt? Je wilt wedden dat de meesten niet eens uit Den Haag komen. Wat deugt er eigenlijk wel aan deze tocht, aan je leven? Je loopt toch helemaal nergens meer warm voor? Daar sta je, met al je cynisme, in de regen in datzelfde sfeerloze Madestein waar je nooit van hebt gehouden.

Je wilt voor altijd zwijgen, want het klopt

Je hoort zeggen dat er tot aan de volgende stop niet gesproken mag worden. En dat loutert je, volkomen onverwacht. Je mimet een groet naar voorbijgangers, ze lijken aan te voe-

len waarom je niet spreekt. Je wacht bij het oversteken op een achterblijvende millennial, opeens voel je je verantwoordelijk voor zo'n jonger iemand. Je houdt takken opzij voor een ander, hoewel dat helemaal niet nodig is, en grijnst er onbeholpen bij. Je put troost uit het zwoegende geluid van de regenbroeken, uit de buizerd in de lucht waar je niemand op hoeft te wijzen. Je wilt voor altijd zwijgen, want het klopt. Er is niets te zeggen en wat je meemaakt onderweg, deel je zonder woorden.

Ook wanneer de anderen weer spreken, zwijg je of je mompelt het hoogstnoodzakelijke.

Je krijgt de opdracht een wens voor de toekomst op het strand te schrijven, of zoiets.

Je valt op je knieën neer en krast met een veel te klein takje in het zand: leven.

Léven.

MATTHIJS TERMEER

DEZE WANDELING WAS EEN PROEF, OP 5 JUNI VOLGT DE ECHTE PELGRIMSTOCHT.
INFO: WWW.STEKJONG.NL

Jom Hasjoa met Paul van Vliet

Op de gedenkdag van de Holocaust, Jom Hasjoa, staan christenen en joden ieder jaar stil bij de joodse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. De herdenkingsbijeenkomst in de Kloosterkerk staat ditmaal in het teken van het lied 'Japie Groen', geschreven door Paul van Vliet, die voor de gelegenheid een toespraak houdt. Leonie Cramwinkel-Bloch leest de kroniek. Met muzikale medewerking door chazan Ken Gould. Ook leerlingen van onder andere Gymnasium Sorghvliet leveren een bijdrage. Na afloop worden er bloemen gelegd bij het Joods Kindermonument op het Rabbijn Maarsenplein.

ZONDAG 23 APRIL, 16 UUR.
KLOOSTERKERK.

advertenties

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN, OP-MAAT EN SCHOENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Nieuwe koers van Duinzichtkerk

Het 'Gesprek op zondag', over waarden en normen

REPORTAGE Wil je op zondagmorgen wel verdieping, maar heb je geen behoefte aan een doorwrochte kerkdienst? De Duinzichtkerk biedt uitkomst.

DE BENOORDENHOUTSE DUINZICHTKERK wil meer betekenen voor de wijk, en verkent daarom de grenzen. Met de organisatie van een 'gesprek op zondag' wordt vier keer per jaar contact gezocht met bewoners voor wie de drempel van de kerk nu te hoog is.

'Minder krantenlezers, Tien Geboden nodig als routekaart'

Het 'gesprek op zondag' is bedacht door Corrie van Duinen, predikant van de Duinzichtkerk. De formule bestaat uit een kortere kerkdienst van ongeveer drie kwartier, gevolgd door een half uurtje koffie drinken, met rond kwart over 11 het begin van een lezing. Wie de zondagse viering niet wil volgen, kan vanaf 11 uur binnen komen. 'We zoeken de grens op

van kerk en maatschappij. In deze tijd is een andere vorm van communiceren nodig', zegt Van Duinen. 'Meer met elkaar nadenken, reflecteren.'

Partij van de Arbeid

Tijdens de tweede lezing van de serie presenteerde journalist Klaas Salverda zijn naslagwerk *Testament van de pers*. De dienst en lezing staan los van elkaar, de predikante pakte deze zondag gewoon de bijbeltekst die volgens het leesrooster aan de beurt was. Maar er kan op verzoek van de inleider wel iets worden toegevoegd. Klaas Salverda wilde graag de Tien Geboden genoemd hebben. Hij kwam er in zijn inleiding op terug; hij vindt dat er een 'routekaart voor waarden en normen' nodig is, nu steeds minder mensen kranten lezen. De bezoekers van deze morgen bleken overigens bijna allemaal *Trouw* te lezen.

De Duinzichtkerk. Actualiteiten: dzkvk.nl.

Salverda's verhaal met lichtbeelden van oude artikelen is levendig en de aanwezigen stellen veel vragen. Over feiten en meningen in kranten bijvoorbeeld. Iemand heeft het boek nagelezen op onderwerpen als 'verval van de PvdA'. In de jaren tachtig.

Initiatiefneemster Corrie van Duinen is tevreden. De formule lijkt aan te slaan. Het volgende 'gesprek op zondag' is 21 mei met VU-docent Victor van Bijlert over Indiase filosofie.

HANS HEMMES

'Legende Loosduinen' in Abdijkerk

Een legende rond het leven van gravin Margaretha van Henneberg heeft er in de Middeleeuwen toe geleid dat de Abdijkerk in Loosduinen, waar haar graf ligt, een internationaal bekend bedevaartsoord werd. In geschriften van Desiderius Erasmus en Constantijn Huygens valt te lezen dat ze bevallen zou zijn van 365 kinderen. Ook behoort ze tot de legendarische stichters van het Binnenhof. In mei is de Abdijkerk het decor voor een theaterstuk over dertiende-eeuwse 'legende van Loosduinen'. Fictie en feiten passeren de revue met serieuze scènes, komische dialogen en liedteksten, en een meeslepend wiegeliied. Met middeleeuwse composities en orgelspel van Gijsbert Kok. Lichtprojecties ensceneren het schouwspel met wisselende kleurtinten. Na afloop een gezellig samenzijn met 'de drank ende cleyne spisen'.

12, 13, 19 EN 20 MEI, VANAF 19:30 UUR. PROGRAMMA, RESERVERING: LICHTOPLAOSDUINEN.NL/THEATER/PROGRAMMA/

advertenties

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

Firma A. H. Kerkhof & Z^o
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra

- Sorghvliet Groot Hertoginnelaan 1
- Waldeck Oude Haagweg 28
- Nootdorp Veenweg 14

of uitvaartcentrum naar uw keuze

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl

070 345 16 76
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familie traditie

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassastraat 110, 's-Gravenhage
Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

Pasen

Vervolg van pagina 1

komt wordt wel aangeduid met 'Gods koninkrijk' en de theoloog Hans Küng noemde dat een *genezen scheidung*.

In de kerk(en) van de Middeleeuwen en de Reformatie werd het heil vergeestelijkt. Het volle accent kwam te liggen op de vraag naar vergeving van de schuld en daaraan gekoppeld het eeuwig behoud. Er waren 'ketterse' stromingen die volhardend het Koninkrijk Gods op aarde bleven verwachten. In hun ongeduld grepen ze daar soms op vooruit, maar juist waar het om arme en onderdrukte mensen ging, valt dat goed te begrijpen. In ons land vroeg de theoloog K.H. Miskotte aandacht voor het *tegoed* van het Oude Testament. In Wet en Profeten gaat het ook om handtastelijk heil: vrede en gerechtigheid op aarde.

De theoloog Karl Barth vroeg aandacht voor vader en zoon Blumhardt, predikanten in de negentiende eeuw, die vurig het Koninkrijk van God verwachtten. Vader Blumhardt krijgt te maken met de strijd tegen duivelse 'te-

genkrachten' en ervaart hoe mensen door het gebed bevrijd en genezen worden. De zoon zet zijn werk voort en begeeft zich later, als socialistisch (!) afgevaardigde, in de politiek. Genezing moet niet tot de enkele mens beperkt worden, maar moet ook de structuren vernieuwen. Gerechtigheid in de samenleving is *structuur geworden liefde*.

In de Thora lezen we immers dat God uit is op het heil voor de kleinen, voor weduwe en wees, vreemdeling en vluchteling. De vrucht van gerechtigheid is *sjaloom*, vrede. Het be-

Nu vangt het nieuwe leven aan!

grip 'vrede' wordt in het Nieuwe Testament maar één keer in louter 'verticale' betekenis gebruikt - vrede met God -, overall elders mogen we er de 'droom van de profeten' in horen opklinken.

Door nieuwe mens

Als Jezus Christus zijn werk aanvangt in de synagoge, leest hij over het aanbreken van het 'jubeljaar'. Dat is in de Thora het jaar van de grote kwijtschelding. Wie door armoede in slavernij

was geraakt, mag in vrijheid heen gaan. Schulden worden kwijt gescholden. Mensen worden gered uit de vicieuze cirkel van arm zijn en armer worden. Het gaat God om heel de mens en heel de wereld.

De boodschap dat Jezus Christus uit de doden is opgewekt, wil zeggen dat het de Eeuwige ernst is met de vernieuwing van het geschapene. Jezus wordt daarom door Paulus de 'nieuwe Adam' genoemd. Zijn woorden zijn vol scheppingskracht. Als hij Maria op de opstandingsmorgen bij haar naam noemt, wordt ze genezen van haar verblinding en haar verdriet. In woord en aanraking haalt Jezus uitgestotenen - melaatsen, overspeligen, tollenaars - weer in de kring.

Daarom is het heel zinvol om met Pasen de Maaltijd te vieren, omdat zo zichtbaar wordt hoe *handtastelijk* het heil is. De Opgestane is onder ons en kijkt ons aan in de ogen van de broeder en zuster met wie we de vredesgroet wisselen. En als het brood gedeeld wordt, ontvangen we zijn brood-geworden liefde om die met allen te delen hier beneden. Want nu de Heer is opgestaan, nu vangt het nieuwe leven aan!

ROB VAN ESSEN

Uit het dagboek van Etty Hillesum

Wie kent het Dagboek van Etty Hillesum niet? Deze joodse vrouw uit Middelburg schreef tijdens de Duitse bezetting haar zielenroerselen op. Daarin laat ze zien hoe ze zich losmaakt van allerlei oppervlakkige verlangens en gaandeweg een diepere bron in zichzelf ontdekt. Zo schrijft ze: 'En hiermee is misschien het meest volkomen uitgedrukt mijn levensgevoel: ik rust in mijzelf. En dat mijzelf, dat allerdiepste en allerrijkste in mij, waarin ik rust, dat noem ik 'God'.' Op een gegeven moment werd ook zij op transport gesteld van Westerbork naar Auschwitz. Volgens het Rode Kruis stierf ze daar op 30 november 1943. Ze was 29 jaar. Pastor John Batist vertelt over haar leven en haar spiritualiteit.

DONDERDAG 20 APRIL, 20 UUR. ANTONIUS ABTKERK.

Ali's nieuwe leven

'Ik ben niet meer bang'

INTERVIEW Pasen staat voor 'nieuw leven'. Dat geldt zeker voor Ali Shah Sharifi, amper 22 jaar en als vluchteling naar Den Haag gekomen. Nu heeft hij een eigen kamer en een tijdelijke verblijfsvergunning. En een kerk waar hij iedere zondag naartoe gaat. Hij kan weer lachen.

DIT HUISJE HOORT BIJ MIJN nieuwe leven.' Ali Shah Sharifi zit aan de keukentafel. Hij woont sinds kort in een van de dertig tijdelijke containerwoningen voor statushouders. Aan de Jupiterkade, hoek Binckhorstlaan. Hij deelt de woning met drie andere mannen. Zijn huisgenoot uit Eritrea is aan het koken, kruidige geuren trekken door de woning. In de hoek staat een tv aan, op de achtergrond klinken cartoonstemmetjes. Sharifi heeft veel meegemaakt. Bijna 22 is hij nu. Zijn verhalen voeren door

'Arrested. Dat woord vergeet ik nooit'

Afghanistan, Pakistan, Turkije, Frankrijk, Zweden. Hij werd geboren in Afghanistan en vluchtte als kind met zijn familie naar Pakistan. School was er niet bij, hij werkte als tapijtwever. 'Een tapijt weven kost veel tijd', zegt hij. 'Met een tapijt van drie of vier meter ben je wel één tot anderhalve maand bezig. Ik was er goed in!'

Zo'n zeven jaar geleden kwam hij als tiener in Nederland. 'Arrested. Dat woord zal ik nooit vergeten', zegt Sharifi. Om één uur 's nachts werd hij uit een bus geplukt. Van Nederland had hij nog nooit gehoord. Hij werd aangehouden en belandde in een jeugdgevangenis in de buurt van Venray, voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen.

Liefde

Wel uitgezet worden, niet uitgezet worden. Sharifi had jarenlang geen idee wat hem te wachten stond. Hij zwierf door Nederland en het ging slecht met hem. 'Ik was depressief en agressief', zegt hij. In Den Haag sloot hij zich aan bij de uitgeprocedeerde vluchtelingen in de Vluchtkerk aan de Sportlaan, die later verhuisden naar een opvang aan de Zilverstraat. In die tijd ontmoette hij Reza uit Iran. 'Hij wilde me steeds van alles vertellen, ook over de Bijbel.' Sharifi moest er niets van hebben. 'Rot op! Ik wil er niets over horen!', zei hij dan. 'Ik zocht alleen maar ruzie.' Maar Reza bleef aardig en vriendelijk. 'Hij was anders', zegt Sharifi.

Ali, ooit asielzoeker, went aan Nederland.

FOTOGRAFIE: ELLEKE BAL

Op een dag vroeg Reza of hij mee wilde naar een kerk in Rijswijk. 'Ik wilde eerst niet, maar ik ging toch. En dat was goed.' Inmiddels gaat hij iedere zondag naar de Havenkerk aan het Om en Bij in de binnenstad. 'Ik voel me er thuis. De mensen respecteren elkaar. Ik heb over de kerk geleerd dat het in het leven om liefde gaat.' Soms probeert Sharifi iets in de Bijbel te lezen. In Nederland heeft hij leren lezen en schrijven. Pasen is hem nog niet zo bekend, maar hij heeft gehoord dat het over nieuw leven gaat. Dat spreekt hem aan.

Familie

Sinds kort voelt Sharifi namelijk dat het hem iets beter gaat. Hij heeft een tijdelijke verblijfsvergunning. 'En ik ben wat rustiger geworden.' Hij glimlacht van oor tot oor als hij vertelt dat hij contact heeft met zijn moeder en twee broertjes. Hij was ze kwijtgeraakt op de vlucht in Turkije en vreesde voor hun leven. Via via vonden ze elkaar terug en nu belt hij af en toe met ze.

'Ik denk alleen aan vandaag'

Sharifi vindt het lastig om over de toekomst te praten. 'Ik denk alleen aan vandaag', zegt hij. Hij is een pientere jongen en wil graag beter Nederlands leren. Hij hoopt dat hij mag studeren. Beveiligd worden, dat lijkt hem wel wat. Maar hij is er nog niet uit. 'In ieder geval heb ik hier een kamer', zegt hij. 'Ik heb weer contact met mijn familie. En ik ben niet meer bang. Dat hoort bij mijn nieuwe leven.'

ELLEKE BAL

Heeft God humor?

Paasmorgen vraagt om een grove mop

ACHTERGROND Mag er gelachen worden in de kerk? In de Bergkerk liep een serie over humor en geloof. 'Lachen is een bijna religieuze ervaring', zei de filosoof Sören Kierkegaard. Martin Luther gooide er met Pasen zelfs een vette grap tegenaan.

WAAROM MOET HET IN DE kerk eigenlijk altijd zo doodserieus aan toe gaan? Het is niet zo lang geleden, dat in de kerk nog alom de wenkbrauwen gefronst werden als er iemand lachte. Behalve misschien als een baby bij het doopvont kraaide.

Als wij verder teruggaan in de tijd wordt het nog erger. In de vierde eeuw preekte kerkvader Johannes Chrysostomos dat Jezus nooit heeft gelachen. Zijn hele leven was immers een serieuze voorbereiding op zijn lijdensweg. In de Middeleeuwen hoorden de

zouden brengen. Martin Luther verbeeldde bijvoorbeeld de verlossing van de mensen plastisch als gigantische kotsaanval van de duivel. Nadat satan Christus, vrij van zonde en daarom voor hem smakelijk verteerbaar, had opgevreten, moest hij de hele mensheid van alle tijden weer uitbraken.

Maskers en poppen

Ook in het dagelijkse leven was er maar één uitzondering. De dagen voor

een jaar controle te hebben, als die voor een paar dagen doorbroken mocht worden. Bij de optochten werden dus priesters, monniken, wetenschappers en vorsten met maskers en poppen belachelijk gemaakt en bespot.

Ook de sociale orde stond op de kop. Er werden twee kinderen of ook twee paupers als koningspaar van het carnaval ingezet, met troon, kroon – en natuurlijk zonder regeringsgezag. Maar een paar dagen lang hadden zij

niet licht, onbeduidend of banaal hoeven te zijn. Wie lacht, ziet door paleismuren, uniformen, toga's en vorstenmantels heen en erkent dat onder zijn kostuum zelfs de koning naakt is. Wie lacht, heeft minder angst en is een stukje vrijer. Lachen is gezagsondermijnd – denk aan al de moppen over de bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog – of aan de rijkdommen van de joodse humor.

Humor heeft dus iets bevrijdends. Ook al eens plotseling de slappe lach gekregen, nadat de verfemmer voor de derde keer is omgevallen? Als je lacht, win je afstand tegenover nare levensomstandigheden en verliezen die hun onoverkoombare en almachtige kanten. Lachend heb je minder angst en kun je meer trotseren. Als je lacht, laat je voor even de wereld achter je, is de ellende minder erg en de pijn minder pijnlijk. De filosoof Sören Kierkegaard beschrijft humor daarom ook als 'de vreugde, die de wereld overwonnen heeft' en noemt het lachen een 'bijna religieuze ervaring'.

En wie weet? Wellicht geeft humor echt een voorproefje op de eeuwigheid en reikt het lachen ons voor eventjes voelbaar een smaakje van verlossing aan. Waarom stamt anders het vrolijk woordje 'gein' van het Hebreeuwse, Bijbelse woord voor 'genade' af?

AXEL WICKE, predikant Bergkerk en Maranathakerk

Axel Wicke: 'Als je lacht, is de ellende minder erg.'

ONTWERP: COLIN DE VRIES

het begin van de veertigdagentijd werd uitbundig gefeest en gelachen en werden er dingen gedoogd die de rest van het jaar strikt verboden waren. Want het was carnaval. Een paar dagen lang mocht het respect voor de autoriteiten wegvallen. Het was makkelijker voor de overheid om gedurende

het symbolisch voor het zeggen. Tot op Aswoensdag de poppen weer de kasten in moesten, de feesten afgelopen waren en de mensen op straat weer moesten buigen wanneer ze een priester of regent tegenkwamen. Het fenomeen carnaval laat goed zien, dat humor en lachen helemaal

'Gein' stamt af van het Hebreeuwse woord voor 'genade'

gelovigen 's zondags vaak dat uitbundig feesten en veel lachen niet deugde. Tenslotte zijn wij arme zondaars en is de wereld een jammerdal. Andersom was het juist een christelijke deugd om over de eigen zonden te huilen. Het lachen was gereserveerd voor het hiernamaals. In de kerk mocht er alleen op paasochtend worden gelachen – sterker nog, een vaak zeer grove mop moest de mensen aan het lachen brengen opdat de gelovigen de vreugde over de opstanding van Christus ten gehore

Radicaal Rollins: geloof is leven

Geloof heeft niets met geloofswaarheden in taal te maken. Je kunt de waarheid ervan alleen vatten door ernaar te leven. Dat vindt Peter Rollins, een Iers schrijver, filosoof en prominent uit de radicale theologie. Rollins wil mensen uit hun comfortzone halen, werelden afbreken en ogen openen. Precies wat het navolgen van Jezus volgens hem zou moeten doen. Deze en volgende maand geeft hij een lezing in Den Haag. Zijn verhalen zijn humoristisch, vol ernst, provocerend en verwarrend zaaierend.

ZATERDAG 8 APRIL EN 1 MEI, 14:30-16:30 UUR, € 10. CHRISTUS TRIUMFATORKERK. ORG.: DE ZINNEN. OPGAVE: DEZINNEN.NL

Thijs van den Brink in de Duinzichtkerk

Tv-journalist en -presentator Thijs van den Brink geeft een lezing in de Duinzichtkerk. Van den Brink presenteerde jarenlang *Adieu God?* (Nederland 2), waarvoor hij in gesprek ging met bekende Nederlanders die een christelijke opvoeding hadden gehad maar levensbeschouwelijk een andere richting waren ingeslagen.

DONDERDAG 20 APRIL, 20.30 UUR. DUINZICHTKERK.

Predikanten Bezuidenhout vertrekken tegelijk

‘De Triumfatorkerk is geen bunker meer’

INTERVIEW Dat was schrikken eind januari: beide predikanten van de Christus Triumfatorkerk (Bezuidenhout) blijken tegelijk uit Den Haag te vertrekken. Berit Bootsma naar Weesp, Ruud Stiemer naar Den Bosch. In dit dubbelinterview vertellen ze: ‘We zijn een goed team, vanaf het begin.’

Wat heb je in deze gemeente voor bijzonder gedaan?

Berit: ‘Ik had de extra opdracht jongvolwassenen meer bij de kerk te betrekken. Aan alle leden tussen 25 en 45 jaar hebben we gevraagd wat hun wensen waren, hoe hun levenssituatie was, waar ze mee bezig waren. Aan degenen die we kenden vroegen we dat via een enquête, de onbekenden hebben we geïnterviewd. Aan de hand van de antwoorden hebben we projecten bedacht, waar die leeftijds categorie inderdaad op af gekomen is. “Dining and wining”, dat was nuttig voor starters die net in de wijk waren komen wonen en nog geen netwerk had-

‘Het politieke centrum, dat zal ik missen’

den. Een training “werk en balans”. Een cursus “levenskunst”. Een kloosterweekend, twee bijbelkringen, een avond over het ‘dertigersdilemma’. Sommige bezoekers zie je op zondag terugkomen en er zitten er zelfs in de kerkenraad. Verder heeft de sluiting van de Kruispuntkerk veel aandacht gevraagd, de samenvoeging van die gemeente met de Triumfatorkerk. Plus de nauwere samenwerking met de Duinzichtkerk.’

Ruud: ‘Mijn werk had een missionaire-diaconale focus. Ik heb projecten

voortgezet waarmee mijn voorgangers waren begonnen: de lunchpauzeconcerten met studenten van het Koninklijk Conservatorium, de tentoonstellingen van Haagse beroepskunstenaars. Daarnaast heb ik allerlei connecties opgedaan via het wijkberaad Bezuidenhout, waardoor de Triumfatorkerk beter zichtbaar werd en nu meer op de kaart staat. De buurt zag de buitenkant van de kerk als een soort bunker en ook de gemeenschap vond men gesloten. Tijdens het Bezuidenhoutfestival hebben we het kerkgebouw beschikbaar gesteld, er waren standjes van allerlei organisaties en in de kerkzaal was een open podium. Zo zijn we vaker open. Er is hier veel reuring. Toen spiritueel centrum De Boskant sloot, kwam de opvolger daarvan – De Zinnen – hier in de kerk. Dat brengt lezingen, concerten en andere activiteiten met zich mee. Verder werk ik één dag in de week in de Noorderkerk.’

Wat ga je missen?

Ruud: ‘De samenwerking.’ Berit: ‘We hebben aan nog niet eens een half woord genoeg.’ Ruud: ‘We zijn een goed team, vanaf het begin.’

Berit: ‘En de mensen met wie ik heb samengewerkt en bijzondere dingen heb meegemaakt.’

Beiden: ‘De mogelijkheden die Den Haag biedt, binnenstad, strand, boulevard en duinen.’

Ruud: ‘De dynamiek van het politieke centrum, allerlei gemeenteleden zijn werkzaam in de politiek of waren persoonlijk assistent van een minister.’

Tijdens het poseren ging het geanimeerde werkoverleg gewoon door.

Verder zal ik het missen dat ik hier en in de Noorderkerk precies weet wat er allemaal kan. Je kent de sfeer, je weet dat je een grapje kunt maken. Er kan hier veel: afwijken van het leesrooster,

‘Het is een gunnende gemeente’

bijzondere diensten.’ Berit: ‘Zoals vieringen met het Zandvlietcollege met popnummers van Michael Jackson. Er is veel speelruimte.’ Ruud: ‘Het is een gunnende gemeente. De ene keer zing je een lied uit die bundel, dan weer uit die, niet iedereen waardeert alles maar de mensen gunnen elkaar hun voorkeuren.’

Wat ga je niet missen?

Berit: ‘De manier waarop in de politiek gewerkt wordt, heeft invloed op de manier waarop de kerken in Den Haag functioneren. Het kader heeft functies in de politiek of zit hoog in het bedrijfsleven. Dat maakte het wel eens ingewikkeld: waar in het proces ligt nu eigenlijk de beslissingsbevoegdheid? Structuren zijn ondoorzichtig. Een ambtenarencultuur, hoewel dat aan het veranderen is.’

Ruud: ‘Het vele vergaderwerk. In Den Bosch is maar één gemeente, één kerkeraad. In Den Haag had ik te maken met twee gebouwen met elk een eigen kerkeraad en moderamen, verder de Algemene Kerkeraad, de classis... Ik heb wel eens het gevoel dat het werk voor een groot deel uit vergaderen bestaat.

Dan moet er weer een verslagje van gemaakt worden. Daar ben ik niet goed in. Gelukkig deed Berit dat, die kan dat.’ Berit: ‘De gemeenteleden wisten altijd precies wie ze waarvoor moesten hebben. Wil je iets opgeschreven hebben, dan vraag je Berit, wil je iemand die de kar trekt, dan ga je naar Ruud.’

Terwijl Ruud en Berit poseren voor de foto, wisselen ze geanimeerd werknieuwtjes uit. Inderdaad een goed team, vanaf het begin, tot het gezamenlijke einde.

MARGOT C. BERENDS

AFSCHEID: RUUD STIEMER 4 JUNI (NOORDERKERK) EN 11 JUNI (TRIUMFATORKERK), BERIT BOOTSMA 2 JULI.

Christiaan Scheen deed belijdenis

‘Na bijna 63 jaar brandde mijn doopkaars weer’

INTERVIEW Christiaan Scheen was rooms-katholiek, maar ontdekte de protestantse Abdijkerk in Loosduinen. Hij is er nu vrijwilliger. ‘Ik wil graag mijn steentje bijdragen.’

CHRISTIAAN SCHEEN IS ONLANGS bevestigd tot diaken in de Abdijkerk. In dezelfde dienst deed hij belijdenis van zijn geloof. Scheen groeide op in een rooms-katholiek gezin in Bezuidenhout. ‘Het is me allemaal met de paplepel ingegoten’, vertelt hij. ‘We gingen iedere week naar de Liduinakerk. Ik zat op een rooms-katholieke basisschool en ontving op mijn twaalfde het vormsel.’

Ook nadat hij het huis was uitgegaan, bleef hij een trouw kerkganger. Hij las graag theologische boeken en rond

zijn veertigste begon hij, naast zijn werk als jurist, aan een studie theologie. ‘Ik had allang gedacht dat je dat eens zou gaan doen’, was de nuchtere

‘Geloof is de schakel tussen horen en doen’

reactie van zijn vader. Studeren naast een drukke baan viel niet mee. ‘Ik zat op zaterdagdagen Grieks en Hebreeuws te leren, bijna niet te doen. Ik heb er dan ook lang over gedaan.’

Mooi en licht

Inmiddels woonde Scheen in Leidschendam. ‘De katholieke kerken fu-

Christiaan Scheen en zijn doopkaars.

seerden, een grote ramp. Je zag je medeparochianen in de supermarkt en niet meer in de kerk; dat werkte vervreemdend. De kerk waar ik eerst kwam was mooi en licht, een intiem gebouw. De andere kerk was groot en donker; ik voelde me er verloren. In die tijd was ik vooral consument in de kerk, ik deed geen vrijwilligerswerk.’ Dat veranderde toen hij met zijn echtgenote in Houtwijk/Loosduinen ging

wonen. Op zoek naar een kerk waar ze zich beiden thuis voelden – zijn vrouw was christelijk gereformeerd – kwamen ze in de Abdijkerk terecht. ‘Dat voelde gelijk goed. Ik ging kerkbladen rondbrengen, zingen in een koor en af en toe deed ik hand-en-spandiensten. Toen er vorig jaar een vacature kwam in de diaconie, stelde ik me graag beschikbaar.’

Vormsel

In de voorbereiding van de bevestigingsdienst vroeg de predikant hem naar zijn geloofsmotto. ‘Ik zei: ik vind het belangrijk dat we niet alleen op zondag naar de kerk gaan, maar dat we ook geloven van maandag tot en met zaterdag. Er is zoveel nood; ik wil graag mijn steentje bijdragen. Mijn motto is: “Geloof is de schakel tussen horen en doen.” Een uitspraak van de rooms-katholieke theoloog Bas van Iersel, van wie ik ook een belijdenistekst op de uitnodigingen voor de dienst heb gezet.’

Scheen mocht zelf de liederen kiezen en ook had hij zijn doopkaars meege-nomen. ‘Ik vond het bijzonder om die,

na bijna 63 jaar, voor het eerst te zien branden. Ik kan me uiteraard niets van mijn doop herinneren, ook weet ik niets meer van het vormsel. Nu moest ik echt kleur bekennen, met mijn volle verstand en mijn goede en slechte kanten.’

Naast horen en doen speelt voor Scheen ook de ervaring een belangrijke rol. ‘Ik heb soms kippenvelmomenten, bijvoorbeeld als ik de Matthäus Passion zing, of als het over de dood gaat. Ergens knijp je hem als een oude dief,

‘Ik moest kleur bekennen’

want je weet niet hoe het is. Mijn vader deed er eenvoudig over: “Ik ga naar de andere kant en zie straks mijn ouders weer.” Dat kun je onzin vinden, maar zo zou ik het zelf ook kunnen zeggen. Na dit leven hier op aarde, wordt alles anders en is het echt Pasen.’

IRNA VAN DER WEKKE

Muzikaal toneel over Reformatie

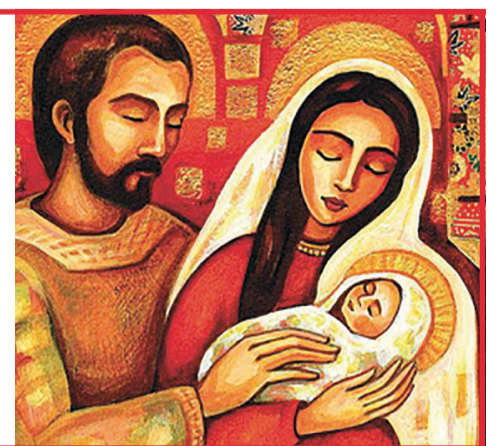
Verhalenverteller Kees Posthumus en accordeonist Juul Beerda betreden het podium met ‘Kom naar voren’, muzikaal toneel ter gelegenheid van vijfhonderd jaar protestantisme. De bekendste protestanten passeren de revue: Maarten Luther, Jan de Bakker uit Woerden, de Duitse vorst Philipp von Hessen, de gastvrije Menso Alting, Calvijn, Menno Simonszoon, Arminius, zelfs de meid van de pastoor in Borne. Onbekend? De theatermakers brengen ze tot leven.

ZATERDAG 8 APRIL, 13:30 UUR. LUTHERSE KERK. AANMELDEN: MAIL@LUTHERSDENHAAG.NL.

Nieuwe ouders zijn kwetsbaar

Nieuwe ouders merken vaak dat het beeld van de ‘zelfverzekerde ouder’ niet klopt. Ze blijken kwetsbaar en vinden het ouderschap een uitdaging. ‘De Zinnen’ nodigt hen uit voor twee bezinningsavonden over de invloed van hun eigen opvoeding op die van hun kinderen. Begeleiding: pastor Marijke Witteman en directeur van De Zinnen, Theo Wierema. Organisatie: De Zinnen.

DINSDAG 4 EN WOENSDAG 19 APRIL, 19:30-21:30 UUR. PASTORIE ELANDSTRAATKERK.

Drie maanden begeleider in Palestina en Israël:

‘De sfeer was grimmiger dan ik had verwacht’

INTERVIEW Margriet Quarles van Ufford verwisselde drie maanden haar baan als beleidssecretaris bij de Haagse protestantse gemeente voor de functie van begeleider in Palestina en Israël. ‘Het eigenlijke werk begint nu pas.’

VORIG JAAR ZOMER STUITTE Margriet Quarles van Ufford op een advertentie van Kerk in Actie waarin vrijwilligers werden gevraagd voor het Programma voor Oecumenische Begeleiding in Palestina en Israël. ‘Ik was helemaal niet op zoek naar werk want ik heb een baan, maar deze oproep raakte me. In de Lukaskerk, mijn gemeente in de Schil-

‘Ook daar: proberen in vrede te leven met mensen om je heen’

derswijk, proberen we in vrede te leven met de mensen om ons heen. Ik dacht: wat zou het mooi zijn als ik dat daar ook kan doen.’ Nog dezelfde dag vroeg ze op haar werk of ze drie maanden weg mocht. In september volgde ze een cursus in Zwitserland en in november vertrok ze voor drie maanden naar Jeruzalem. Het programma voor oecumenische begeleiding is in 2001 ontstaan en gaat uit van de Wereldraad van Kerken. De vrijwilligers zijn aanwezig als waarnemers en begeleiden Israëli’s en Pales-

Margriet Quarles plant een boom met een Bedoeïen, die er in korte tijd vijfhonderd wil planten om te voorkomen dat het leefgebied van de Bedoeïenen in de toekomst bezet wordt door joodse kolonisten.

tijnen bij geweldloze acties. Hun opdracht is het bieden van bescherming door hun aanwezigheid. Bijvoorbeeld bij de checkpoints, waar ze erop letten dat alle hekken open zijn en de mensen er goed doorheen kunnen. Als dat niet zo is, melden ze dat. Een andere taak is het begeleiden van kinderen

zodat ze veilig van huis naar school kunnen en andersom.

Gillen

‘Wij waren met een groep van ongeveer dertig mensen uit verschillende landen,’ vertelt Quarles van Ufford. ‘Eerst kregen we een training van een

week, daarna gingen we in groepjes uiteen. Ik bleef met een team van vijf mensen in Oost-Jeruzalem. Andere teams gingen naar onder andere Hebron en Bethlehem.’ De sfeer was grimmiger dan ze vooraf had verwacht. ‘Bij de checkpoints stond ik meestal aan de buitenkant en telde ik de mensen die eruit kwamen.

‘Ze waren echt blij met onze aanwezigheid’

Dan hoorde je de mensen binnen gillen en schreeuwen dat ze erdoor wilden. Dat was heel naar. Het feit dat er in Oost-Jeruzalem overal militairen rondliepen, versterkte het gevoel van dreiging en onveiligheid.’

Ze heeft niet de behoefte partij te kiezen. Bij een rondleiding in een vluchtelingenkamp merkte ze hoe ook Palestijnse kinderen worden opgevoed met haat voor de Joden; ze begrijpt dat de Joden zich bedreigd voelen en zich willen beschermen. ‘Maar het kan en moet anders dan het nu gebeurt. De doorgang door een checkpoint hoeft geen twee uur te duren. Palestijnen krijgen nauwelijks vergunningen om huizen te bouwen, dus dat gebeurt illegaal – met het gevolg dat er ook zomaar kan worden besloten dat het

huis moet worden gesloopt. Er zijn veel Joden die het anders willen. We spraken een oud-militair die is aangesloten bij ‘Breaking the Silence’, een groepering van afgezwaaide militairen die wantoestanden bekend willen maken. Hij is nog steeds vóór het leger, maar vindt wel dat het anders moet. Overigens vertelde hij dat hij in zijn diensttijd niets van de waarnemers moest hebben en ons echt haatte. Dat betekent in ieder geval dat je er als waarnemer niet voor niksbent.’

Aan dat laatste twijfelde ze soms wel eens. ‘Alleen maar rondlopen, kijken, vriendelijk zijn en met mensen praten; je ziet geen resultaten van je werk. Maar toch, we merkten dat de Palestijnen echt blij waren met onze aanwezigheid. Ze waarderen het dat je er bent en tijd en aandacht voor ze hebt. Een van hen zei: ‘Julie moeten ons verhaal vertellen in je eigen land. Dan begint jullie werk eigenlijk pas.’”

IRNA VAN DER WEKKE

U kunt Margriet Quarles uitnodigen voor een presentatie via mquarlesvanufford@pkn-den Haag.nl. Meer informatie over het programma: www.kerkinactie.nl/projecten/uitzending-oecumenische-begeleiders.

Memoires van Edy Korthals Altes

‘Ik laat me de mond niet snoeren’

Beatrix en Claus op de vensterbank. Uitzicht op een fraaie groenpartij. Een roodborstje landt op het balkonhek. Korthals is geen man van *small talk*. Al in de eerste minuut valt de naam Olof Palme, de gelauwerde Zweedse politicus die tegen kernwapens streed. Zelf heeft Korthals naam gemaakt door in de jaren tachtig zijn baan als ambassadeur op te zeggen uit protest tegen het Nederlandse veiligheidsbeleid. Sindsdien raakte hij betrokken bij internationale organisaties en conferenties op het gebied van wereldvrede, gerechtigheid, duurzaamheid en interreligieuze samenwerking. Ook publiceerde hij boeken over de noodzaak van een nieuwe bezieling van Europa. Nu heeft hij zijn memoires geschreven, *Van havik tot vredesduif*. Tot zijn vreugde kreeg hij van een bekende godsdienstsocioloog deze reactie: ‘Het is geen verhaal dat voortkabbelt.’ Hij steekt zijn hand op en doet kabbellende golfjes na. ‘Nee, je behandelt de kernvragen van het leven.’

Enge vent

Dé kernvraag is volgens Altes: hoe

overleeft de mensheid in een wereld die van alle kanten bedreigd wordt. Neem het milieu. Maar de gigantische uitgaven voor wapenbouw, onder andere in Europa, zijn de grootste boosdoener. De Amerikaanse president wil een nieuwe wapenrace. Korthals zegt, alsof hij zich moet verdedigen: ‘Ik pleit niet voor het gebroken gewetste.’

‘Ik ben gegrepen, bij de kraag gepakt’

Wel voor matiging. En voor overleg met de Russen. Poetin is weliswaar een enge vent, maar hij is wel de buurman van Europa. We zijn gedoemd met elkaar samen te werken. We moeten respect hebben voor elkaars vitale veiligheidsbelangen.’

Korthals ligt er soms wakker van dat zijn ideeën zo moeizaam doordringen tot de gevestigde politiek. ‘Er is veel onverschilligheid. Vergeet ook de grote belangen niet die op het spel staan.

In de laatste verkiezingscampagne in ons land is het veiligheidsdenken helemaal op de achtergrond geraakt. Maar ik heb ook topmilitairen gesproken die me onder vier ogen zeiden: ‘Ja, we moeten inderdaad jouw kant op.’ Zelfs in Amerika is volgens hem oppositie. In een recente brief pleiten ruim honderd generaals voor een andere aanpak van de grote wereldproblemen.

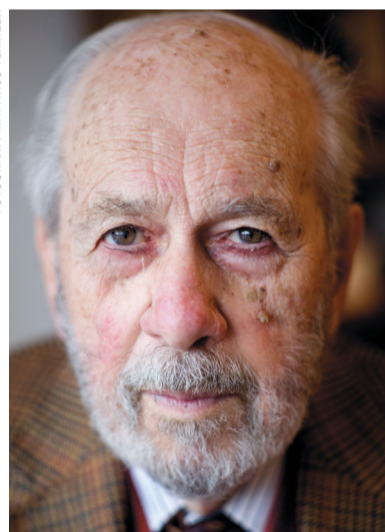
Niet in slaap sukkelen

In zijn memoires maakt Korthals er geen geheim van dat hij overtuigd christen is. In zijn befaamde droom in 1984, die een ommekeer in zijn leven zou worden, kreeg hij een vraag ‘van de levende Christus’: ‘En jij, wat heb jij gedaan met wat jij weet en met jouw mogelijkheden op dit kritieke moment?’ Dat was voor hem het sein om nieuwe wegen in te slaan. Maar zijn oude partij CDA heeft hij niet op andere gedachten kunnen brengen. Zijn medegelovige en wijkgenoot Jaap de Hoop Scheffer, oud-secretaris van de Navo, evenmin. Dat heeft hem teleurgesteld, maar ach, het maakt hem in

feite niet uit waar steun voor zijn ideeën vandaan komt. Al roept hij in zijn boek met name de kerk op niet in slaap te sukkelen. Het geloof is niet vrijblijvend. ‘Reikhalzend zie ik uit naar een kerk die zich samen met andere religies van harte inzet voor gerechtigheid, vrede en duurzaamheid in onze wereldsamenleving. Een levende kerk kan van grote betekenis zijn voor de afzonderlijke mens die in de verwarde – soms zo angstige – wereld op zoek is naar zin en bestemming.’

Korthals, getooid met een jeugdige hipsterbaard, straalt de energie uit van een jonge boeteprediker. ‘Ik laat me de mond niet snoeren. Ik ben gegrepen, bij mijn kraag gepakt. Tot mijn laatste snik ga ik hiermee door.’ De uitgever werkt inmiddels aan een nieuw boek: een selectie uit de vierhonderd lezingen op de internationale conferenties die Edy Korthals Altes gehouden heeft. Wordt dus vervolgd.

JAN GOOSSENSSEN

Edy Korthals Altes: ‘Tot mijn laatste snik ga ik hiermee door.’

INTERVIEW De keurige diplomaat die een gerespecteerd vredesactivist werd. Dat is in een notendop het leven van Edy Korthals Altes. Hij heeft nu opgeschreven wat hem bezielt.

DE VOLLE WERKKAMER VAN oud-diplomaat Edy Korthals Altes (93) ademt de sfeer van een man die in zijn leven alles gezien heeft. Boeken, rapporten. Een foto van

IN - DRUK

IN 2001 VERHUISDE IK VAN UTRECHT NAAR Den Haag. In Utrecht fietste ik vanuit de wijk Oog in Al in een mum naar de Jaarbeurs. Daar was altijd wel wat te doen. Met een vriend zocht ik naar koopjes op de beurs van de Hobby Computer Club (HCC), die jaarlijks het nieuws haalde vanwege de files bij de afslag op de A4. Naarmate online winkelen toenam, slonken de files en verdwenen de HCC-dagen. Boeiend was het ook om over de Reformatorische Gezinsbeurs te slenteren, waar stands met elektronische orgels, Statenbijbels en Reizen met Zondagsrust in de aanbieding waren. Veel langerokte meisjes uit de Biblebelt, die niet van plan waren ongetrouwde moeders te worden. En bij geval van pech kon je bij de stand terecht die het ongeboren kind beschermde. O ja, één maal heb ik mij op de 50PlusBeurs gewaagd. Nooit geweten dat er zoveel leven vóór de dood in de aanbidding is. Luxe caravans om de zoon op te zoeken, kavels in Portugal om

EEN EIGEN HUIS?

je overwinterhuis te bouwen. Alarmsystemen voor het huis en elektrische fietsen om inbrekers te achtervolgen. Weinig reclame trouwens voor zaken die met de ongemakken van het ouder worden te maken hebben: rollators, blindenstokken, gehoorapparaten. Je moet de voorpret niet bederven. En voor het geval de koek op is, was er de enthousiaste colporteur die mij een vrijwillig levenseinde probeerde aan te praten. Je kon aan een spel meedoen en een prijsje winnen.

Enfin, ik was een tijdje niet in Utrecht geweest en achter het station blijkt het één grote bouwput te zijn. Maar een gestage stroom bezoekers liet zich niet ontmoedigen. Ik liep daar tussen en dacht: ‘Wat een mensen voor de kerkenbeurs!’ Kennelijk is de ontkerkelijking een typisch Haags verschijnsel. Binnen volgde ik de bordjes ‘Kerkenbeurs’ en kwam tot stilstand tussen honderden wachtenden. Om

mij heen kijkend vond ik ze wel van een leeftijd die je in de kerk weinig ziet. Jong, maar geen Biblebelt-jurken. Ik verliet de rij en zag het bord erboven: ‘Eigen woning’. Nader onderzoek leerde mij dat ter rechterzijde een klein bordje ‘Kerkenbeurs’ was, bij een klein roltrapje. Ik was de enige die omhoog ging. De organisatie heeft gevoel voor symboliek. Een verdieping hoger niemand achter de kaartjesbalie. Hindert niet, ik had digitaal geboekt. De Kerkenbeurs bleek zeer bescheiden van omvang en was duidelijk 50-plus. Op de bemensing van de stands na, want binnen een half uur zat mijn beurstas boordevol kleurrijk materiaal. ‘Mijnheer, weet u waar Abraham de audio-visuele mosterd haalt?’, werd mij bij m’n tweede rondje opnieuw gevraagd. Anderen

wilden weten of ik in nieuwe stoelen, een nieuw kerkblad of een digitale ledenadministratie geïnteresseerd was. Ik heb het maar bij een kop koffie gelaten en een boekje over rouwverwerking van het Boekencentrum.

Op het roltrapje naar beneden dacht ik aan de profeet Haggai, die z’n tijdgenoten verweet dat ze met hun weldoortimmerde huizen bezig waren, terwijl de tempel er verwoest bij lag. Mijn rondgang langs kleurrijke liturgische kleding, subtiele geluidsinstallaties en ongediertebestrijding heeft me geleerd dat het met onze tempels wel goed zit. Maar lukt het ons ook van onze kerk een ‘eigen huis’ te maken?

ROB VAN ESSEN

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stads wijken	Kerkgebouwen	Tijd	Zondag 2/4	Palmzondag 9/4	Witte Donderdag	Goede Vrijdag	Stille Zaterdag	1ste Paasdag 16/4	Zondag 23/4	Zondag 30/4
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Trinette Verhoeven	Henk Baars	ds Trinette Verhoeven	ds Trinette Verhoeven	19.30 zonder voorganger	ds Trinette Verhoeven kringviering	x	ds Trinette Verhoeven
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk Van Hogenhoucklaan 89	10.00	Naar Christus Triumfatorkerk (verbintendienst jongerenwerker)	ds A. Sterrenburg	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Ineke Bakker	ds Corrie van Duinen
Bezuidenhout Mariahoeve	Christus Triumfatorkerk Julia van Stolberglaan 154	10.00	ds Ruud Stiemer (doopzondag)	ds Berit Bootsma	ds Berit Bootsma	ds Ruud Stiemer	(21.00) ds Berit Bootsma	ds Ruud Stiemer	ds Roel Bosch	ds Ruud Stiemer
	Pax Christikerk Vlamburg 2	10.30	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker	x	*	x	ds Peter Bakker	Barbara Boeren	dr Wout van Herwijnen
Stadsdeel Laak Spoorwijk	De Oase Van Meursstraat 1	10.00	mevr. C. Jans	Kringviering	ds Renske Oldenboom HA	ds Renske Oldenboom	ds Renske Oldenboom	ds Renske Oldenboom	Gezamenlijke dienst Marcuskerk	Petra de Nooy ☺
Moerwijk/Morgenstond / Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Jan Stelwagen	Robin ten Hoopen	ds Bas Plaisier HA	Robin ten Hoopen	x	ds Bas Plaisier	ds Peter Strating	ds Willemijn van Dijk
Vogelwijk Bloemenbuurt	Bergkerk Daal & Bergselaan 50	10.00	Gem.dienst in Maranathakerk 10u30	ds Olivier Elseman	(15.00) Sity Smedinga * HA. (19.30) ds Martine Nijveld HA	(19.30) ds Axel Wicke (Woorddienst)	x	ds Martine Nijveld ♪	ds Iman Padmos	ds Lenie Vollebregt
Statenkwartier- O Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Maranathakerk 2 ^e Sweelinkstraat 156	10.30	Sity Smedinga *	ds Martine Nijveld ♪	ds Axel Wicke Schrift & Tafel ♪	ds Martine Nijveld ♪ 19u30	x	(06.00) ds Axel Wicke Schrift & Tafel ♪ (10.30) Sity Smedinga	ds Lenie Vollebregt	ds Martine Nijveld
	Noorderkerk Schuijststraat 9-11	10.00	ds W. Pera, Leersum	ds Ruud Stiemer ♪ met Chr.Mannenkor Scheveningen	19.30 ds Ruud Stiemer ♪ met Gregoriaans koor	19.30 Commissie Erediensten	x	x	ds Ruud Stiemer	(12.00) ds Ruud Stiemer
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10.00	ds Martin Koster	ds David Schiethart	ds Martin Koster	ds Martin Koster	ds Nico Riemersma	ds Nico Riemersma	ds Martin Koster	ds Michiel Aten
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk Willem III straat 40	10.00	ds Kees Buist	ds Wietske Verkuyl	ds Wietske Verkuyl	ds Michiel Aten	ds Wietske verkuyl	ds Michiel Aten	ds Nicolle Pronk	ds David Schiethart
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	ds Nel van dorp	ds P. Lugtigheid	x	ds Thomas Koelewijn HA	x	ds Thomas Koelewijn	ds Rob van Essen	ds Fokke Fennema
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Nicolle Pronk	ds Nico Riemersma	(19.30) ds Nicolle Pronk ♪	ds David Schiethart	(22.00) ds Nicolle Pronk	ds David Schiethart	ds Klaas Wigboldus	ds Kees Buist
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurr.Kokstraat 173	10.00 19.00	ds Antje Groenendijk-Meindersma	ds Jan Maasland (Marcus Passie) ds Erick Versloot	x	x 19.30 ds Jan Maasland HA	x	ds Jan Maasland	ds Aad Dronkert	ds Jan Maasland
Scheveningen Dorp	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.30 17.30	ds H. de Graaff ds Jan Maasland	ds Barend Weegink Bethelkerk, Dienst aan Zee	x	ds Barend Weegink	x	ds A. van der Plas (17/4) ds W. ten Voorde Prinses Julianakerk	ds Barend Weegink Bethelkerk	J. Hoogesteter Prinses Julianakerk
Belgisch Park Statenkwartier-W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Pieter Masmeyer	ds Frederik van Harten	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest	ds Frederik van Harten 2de Paasdag: naar Oude Kerk Scheveningen	ds R. Beltman	ds Jacob Korf
Duindorp	Pr. Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00 17.30	ds Arjo van der Steen	x	x	x	x	x	x	x
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	Dorpskerk Nootdorp	Dorpskerk Nootdorp	Dorpskerk Nootdorp	ds Attie Minnema	mevr. J. Veldboom	ds Attie Minnema
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	Petra Vossegat	ds Theo Haitjema	x	ds Theo Haitjema	x	ds Theo Haitjema	ds Jan van Westenbrugge	ds Hans Bonnes

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds Laurens Jan Vogelaar ds M. Batenburg	ds Laurens Jan Vogelaar, (belijdenis) ds G. Codee	x	19.30 ds Ad Vastenhoud	x	ds Ad Vastenhoud ds Laurens Jan Vogelaar	ds Laurens Jan Vogelaar ds P. vd. Voorde	ds Laurens Jan Vogelaar (doopdienst) ds M. Tekelenburg
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	ds C. Geels	ds Karl van Klaveren	ds Karl van Klaveren	x	ds Karl van Klaveren	ds Carla Schoonenberg-Lems	ds A. Ligten
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Margreet Klokke	ds Rienk Lanooy	ds Margreet Klokke HA ♪	20.00 ds Margreet Klokke	22.30 ds Margreet Klokke (doop) ♪	ds Rienk Lanooy HA	ds Peter Lootsma	ds Margreet Klokke (cantate) ♪
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	x	ds Trinette Verhoeven (Intrede organ. Sander van den Houten)	19.30 Marie-Christine Hansen, ds Jaap van den Berg HA	19.30 Marie-Christine Hansen ♪	19.30 ds Trinette Verhoeven HA	Marie-Christine Hansen ♪	ds Lydia Penner	ds Lydia Penner
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	J.B. la Grouw	pasteur Hartman Out Sainte Cène	x	pasteur Hartman Out	x	pasteur Hartman Out	pasteur Karel Blei	pasteur Daniel Ribs
Overige kerken	Deutsche Evang Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	pf S. Mathis-Meuret	x	x	vik K. Zimmermann	x	6u pf S. Mathis Meuret & team. 10u30 pf J. Mathis	ds U. Thole	vik K. Zimmermann
	Doopsgezinde Gemeente Paleisstraat 8	10.30	ds Iris Hasselbach	ds Jannie Nijwening	19.30 ds Jannie Nijwening HA	19.30 ds Jannie Nijwening	22.00 ds Jannie Nijwening	ds Jannie Nijwening	*	ds Esther Bijlsma
	Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	x	Voltooid leven	x	x	x	x	Ik en Jij Buber	x
	Ev. Broedergemeente Hernhutters Chasséstraat 1	10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen ♪	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	14.30 zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	br Dyoemati Tumin	zr Christine Welschen
	Haagse Dominicus Th. Swenckestraat 30	10.30	Het volk spreekt Aline Barnhoorn	x	x	Henk Baars	x	Henk Baars	x	x
	Indon Ned Chr. kerk Gkin Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	13.30	ds Ebenheser Lanenoh	Betty Tjijpta Sari	x	ds Johannes Linandi	x	ds Stanley Tjahjadi	(11.00) ds Stanley Tjahjadi, (gezam.dienst met Marcuskerk)	ds Yasmin Hsu
	Kruispuntgemeenschap Hofzichtlaan 115	11.00	br Hans Koster (vergevingsdienst)	x	x	19.30 viering	x	ds Henk Jan van Haarlem HA	x	ds Nel van Dorp
	Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds G. de Vries	ds A. van den Hoek	ds A. van den Hoek	ds Reinhold Phiipp		ds Reinhold Philipp	ds C. Geels	ds A. van den Hoek
	Geref Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstraat 1	10.00	ds Jasper Klapwijk	ds Albert Veerman	x	(19.30) ds Jasper Klapwijk	x	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk	Preeklezen
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10.00	ds Engelen Hulsman	pastor Jan Koeleman (afscheid)	x	ds Engelen Hulsman (concert)	x	ds Irene Visser	ds Saskia Wevers	ds Engelen Hulsman
	Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	ds David Schiethart	ds Arja Hoogerbrugge	x	pastor Wim Hoefman	x	pastor Wim Hoefman	ds Möritz Pfähler	pater Bosco Beijck
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor Guido Schürmann	pastor Willy Hoogen-doorn	pastor Guido Schürmann	*	x	pastor Guido Schürmann	pastor Willy Hoogen-doorn	pastor Bertus Wessel
	MCH St Antoniusshove Banninglaan 1 Leids'dam	10.30	pastor Bertus Wessel	pastor John Batist	pastor Bertus Wessel	pastor Willy Hoogen-doorn	x	pastor Bertus Wessel	onbekend	pastor Guido Schürmann
Franciscuskerk Nic Broeckhuijsenstraat 23	Franciscuskerk	10.30	pastor Sjeff Smit	ds Mineke Kroes	x	x	x	pastor Henk van Breukelen	ds Joop Zuur	ds Robert Nangu
	Clarakapel Rozenbottelstraat 14	10.30	pastor Hildegard Verbaarschot	ds Robert Nangu	ds Mineke Kroes / pastor Nanda de Hoop	ds Mineke Kroes / pastor Nanda de Hoop	ds Mineke Kroes / pastor Nanda de Hoop	pastor Nanda de Hoop	pastor Tomas van Driel	drs Engel Leune
Dienst doven en slechthorenden	Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Jan van der Wolf	ds Jan Kievit Dovemeeting in Zoetermeer	(19.30) ds Els van der Wolf HA	x	x	ds Jan van der Wolf	x	x

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Elke zondag 8.30 Gesproken Holy Communion. 10.30 Contemporary & Traditional (Holy Communion) Services with on 4th Sunday Anointing & Prayer for Healing, 17.00 WellSpring Service. On 4th Sunday: Choral Evensong. 13/4: 19.30 S. of Light & Comm. 14/4: 9.30 Family S. 12.00 Three Hours. Dev. S. 15/4: 20.30 Lighting of the Easter. 16/4: 8.30 H. Comm. 10.30 Comm. S.	American Protestant Church Esther de Boer van Rijklaan 1 9.45 am contemporary service 11.45 am traditional service	Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr. 7 Zo 2, 23, 30 april 10u eucharistie. 9 apr. Palmzondag 16u. Vesper. 13 apr. 19.30, 14 apr. 15.00, 15 apr. 11.00 meditatie, 21.00 Paaswake. 16 apr. 10.30 Hoogfeest Pasen wo 5, 26 apr. 12.30 zolderkapel	Volle Evangelie Gem. Vredekerk Maartensdijklaan 126 zo 10u30 NL za 19u Arabisch	Leger des Heils, Ambachtsgaarde 198 10u30 samenkomst met muziekcorps en zangbrigade o.l.v. Majoor Elsje Klarenbeek	Genootschap der Vrienden Quakers, Stadhouderslaan 8 Zo 10u30 stille samenkomst
	Evangeliegemeente Morgenstond Exoduserk Beresteinlaan 263 Zo 10 samenkomst		Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10u samenkomst	Het Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170 Zo 9u30 samenkomst	Zevende dag Adventisten, Robijnhorst 197. Op zaterdag! 10u Bijbelstudie, 11u dienst

Taizédiensten

Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, elke maandag 19.30u Taizéavondgebed
Houtrustkerk Beeklaan 535 (ingang Houtrustweg 1) Elke vrijdag 20u Taizégebed.
Elandstraatterk elke 1e zaterdag vd maand 19.30u Taizéviering
Koningkerk Voorburg elke 2e zaterdag vd maand 19u30 Taizéviering

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.rkparochiedevierevangelisten.nl en www.rkdenhaag.nl

Centrum, Parkstr 65a, H. Jacobus Maior zo 9u NL, 10u15 Lat., 12u15 NL, 16u vespers	Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19u, zo 11u	Haagse Hout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11u	Bezuidenhout, Bezuidenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, za 17u30	Marlot, Bloklandenplein 15, Onbevlekt Hart van Maria, zo 9u30	Zeeheldenbuurt, Elandstraat 194, OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11u	Rijswijk, Sir Winston Churchillaan 372, H. Benedictus & Bernadette, za 19u, zo 9u30	Deutsch: Badhuisweg 35a Sonntags 10.30 Englisch: Bezuidenhoutseweg. 157 Sunday 10,00, 17.30 Français: Stoeplaan 4 Wassenaar Dim 17.00
Regentessekwartier, Beeklaan 188, H. Agnes, za 20u NL, zo 09u30 NL, 12u Sp	Valkenbos, Kamperfoeliestraat 279, Kerk Titus Brandsma zo 10u30, vr 10u	Loosduinen, Loosd. Hoofdstr 4, Kerk Titus Brandsma zo 10u, za 13u	Waldeck/Kijkduin, Aaltje Noordewierstr 4, H. Pastoor van Ars, zo 10u30	Leyenburg, Leyweg 930, Emmaüskerk, zo 10u, za 13u	Scheveningen, Scheveningseweg 233, H. Antonius Abt, za 17u., zo 10u30	Rijswijk, v Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19u, zo 11u	

Doordeweekse diensten: ■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering ■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45 -13 u middaggebed

AGENDA: APRIL

Meer op kerkinderhaag.nl

Voor adressen van kerken zie pagina 6. Tips/aankondigingen voor het mei/juni nummer s.v.p. opgeven via redactie@kerkinderhaag.nl. Ga naar kerkinderhaag.nl voor digitale opgave en de jaarplanning (grijze balk onderaan).

Bazaar

Boeken, speelgoed, lekkernijen, rad van fortuin, noem maar op. Opbrengst naar een school in Indonesië, een kindertehuis in Ghana en wijkactiviteiten.

Za 1, 10-15 u ■ Noorderkerk

Paasconcert

Matthäus Passion van Bach door het koor Cantatrix en Concerto d'Amsterdam.

Zo 2, 15 u ■ Kloosterkerk. Kaarten: cantatrix.nl.

Oude Abtkerk

Lezing door Bart Maltha over de verdwenen katholieke Antonius Abtkerk, schuin tegenover de herformde Oude Kerk op Scheveningen.

Di 4, 20-22 u ■ Antonius Abtkerk

Koffie en muziek

'Muzikale Buurtkoffie'. Programma met piano en

viool met werken van Haydn, Mozart en Rachmaninov.

Woe 5, 10-12 u ■ Maranathakerk

Requiem

Uitvoering van het Requiem van Mozart door de Voorburgse Oratorium Vereniging en het Bataafs Symfonie Orkest. Inleiding door Rob Kaptein.

Za 8, 20:15 u, € 15 ■ Kloosterkerk

Passieconcert

Koorzang van 'The Crucifixion', het passieverhaal van John Stainer, door Deo Sacrum en Hosanna.

Za 8, 19 u ■ Maria van Eik en Duinen

Passiezondagconcert

Zang van het kerkkoor. Delen van het Requiem van Mozart, de Messiah van Händel, de Matthäus Passion van Bach en de Passion of Christ van David Clydesdale.

Zo 9, 16-17 u ■ Amerikaanse kerk.

'The Passion'

Na de Witte Donderdagviering, samen kijken naar tv-programma 'The Passion', dit jaar in Amersfoort. Hierna de hele nacht activiteiten en bezinning; sober ontbijt.

Do 13, 20:30 u ■ Emmauskerk

Gregoriaans

Meditatie op het lijden en de dood van Jezus, en het mysterie van het leven. Met het gregoriaans koor Gaudete. Org. De Zinnen.

Vr 14, 18-19 u ■ Christus Triumfatorkerk

Meditatie

Workshops christelijk mediteren door Johannes Berger.

Woe 19, 19:30-20:30 u ■ Abdijkerk

Over de liefde

Liederen over de liefde van Legrenzi, Händel, Mozart en anderen. Barokorkest Musica Poëtica onder leiding van Jörn Boysen met João Luís Veloso Paixão, bas en declamatie.

Vr 21, 20:15 u € 12,50 ■ Maranathakerk

Intieme liederen

Liederen uit 'Dichterliche' van Schumann, en 'Lieder eines fahrenden Gesellen' van Mahler. Uitvoering: acteur/zanger Bas Maassen en pianiste Annelies Dieudonné.

Zo 30, 17-18 u ■ Maranathakerk

Axel Wicke.

ACHTERGROND Het gebeurt niet elke dag dat een dominee in zijn eigen kerk wordt uitgesproken. Maar in verkiezingstijd gelden kennelijk andere mores.

EEN VERKIEZINGSVOND IN DE MARANATHAKERK is eind februari rumoeriger verlopen dan verwacht. Er waren drie Kamerkandidaten aanwezig: Chris van Dam (CDA), Marit Majij (PvdA) en Thierry Baudet (Forum voor Democratie). Vooral supporters van de laatste zorgden voor rumoer: luidruchtige bijval als hun man het woord voerde, en even luidruchtige afkeer als de anderen spraken.

Erger is, dat in de pauze enkele bezoekers zich keerden tegen dominee Axel Wicke, die even daarvoor het woord had gevoerd. Bij het onderwerp 'immigratie en asiel' had hij het opgenomen voor moslims, die hij vanuit de christelijke naastenliefde 'onze broeders en zusters' noemde. Hoon was zijn deel.

'Gutmensch', zei iemand vol afschuw. Een ander

Na debatavond in Maranathakerk

'Wees niet bang' – maar hoe dan?

ging een stapje verder. 'Vieze mof, jou schoppen we er straks uit.' Het tweede deel van de avond verliep beter. Het applaus voor de kandidaten was gelijkmatiger. Vooral Majij slaagde erin de zaal te laten luisteren naar andere denkbeelden. Maar de predikant toonde zich na afloop nog aangeslagen.

Witte boze mannen

Deze ervaring roept de vraag op, hoe je als kerk iets van het evangelie kunt laten doorklinken, als bezoekers op een doordeweekse avond besluiten iets terug zeggen; wat op zondagochtend zelden het geval is. Want een van de 'witte boze mannen' was een gewone Haagse PKN-gelovige, zij het uit een ander stadsdeel. Kennelijk was hij getergd door de principiële opmerkingen van de predikant. Hij dreigde ook nog zijn kerklidmaatschap op te zeggen.

Dagblad *Trouw* wijdde een paar dagen later een algemenere reportage aan 'geloof en politiek'. Daarin stelt Wicke dat geloof en politiek – anders dan kerk en staat – niet te scheiden zijn. Het christelijk geloof heeft wat hem betreft betrekking op meer dan alleen persoonlijke ethiek. 'Als je bezig bent met de grote vragen – waar komen we vandaan, waarom zijn we hier, waar gaan we naartoe? – dan heeft dat ook politieke kanten.' In het wijkblad had hij al enkele 'Bijbelse handvatten voor in het stemhokje' aangereikt. 'Er is

geen zin die vaker in het Nieuwe Testament staat dan de simpele drie woorden: "Wees niet bang".'

Blijft de vraag, welke tactiek je als 'zendeling' het beste kunt hanteren in een stad wanneer zelfs kerkleden op tilt slaan als een theoloog de Bijbel uitlegt. Voor je het weet rollen er koppen – vrij naar Bonifatius. Sommige commentatoren vonden, toen politici in de campagne de waarden van de joods-christelijke traditie te pas en te onpas aanriepen, dat deze tijd een buitenkansje voor de

'Geloof en politiek zijn niet te scheiden'

kerk is. Axel Wicke beaamt dat. In een stuk, deze maand in zijn wijkblad, schrijft hij: 'Alle media-aandacht zorgde ervoor dat mijn pleidooi een breder publiek kreeg.' En: 'We moeten weer helderder opkomen voor onze prachtige traditie.' Mooi gezegd. Nu maar hopen dat deze woorden in vruchtbare aarde vallen.

JAN GOOSSENSSEN

ZIE OP KERKINDENHAAG.NL: 'HOON EN STEUN VOOR DOMINEE DIE MOSLIMS BROEDERS NOEMT', PLUS REACTIES EN VERWIJZINGEN NAAR TWEE ARTIKELEN VAN DS. WICKE.

PERSONALIUM

Sander van den Houten

Sander van den Houten is per 1 april de nieuwe organist van de Evangelisch-Lutherse kerk. Van den Houten (1987) is momenteel hoofdorganist van de Burgwalkerk en de Broederkerk te kampen. Van der Houten volgt Aart Bergwerff op, die vijftienvintig jaar het Bätz-orgel in de kerk bespeelde.

OPROEP

Vacature

Het Oecumenisch Aandachtscentrum aan de Schoolstraat is per 1 juni opzoek naar een parttime pastor als opvolger van Plony de Jong.

ZIE WWW.AANDACHTSCENTRUMDENHAAG.NL VOOR ALLE INFORMATIE. TERSTUDE GODSDIENSTFILOSOFIE AF.

VERSE THEOLOGIE

CATHERINE KELLER

CATHERINE KELLER (1953) is een spraakmakend theoloog uit New York. Onlangs was ze voor een lezing in Utrecht. Ze komt uit de school van de procestheologie.

Deze benadering gaat er met de nieuwe natuurwetenschap van uit dat alle dingen met elkaar verbonden zijn.

Net als Spinoza zoekt ze God niet buiten, maar in de wereld. God is nauw verbonden met de aarde: met de geschiedenis, de natuur, de mensen. De procestheologie ziet God niet als een persoon, maar als een metafoor voor het levensmysterie dat zich in de werkelijkheid ontvouwt. 'De wereld is het lichaam van God', zo zegt Keller de feministische theoloog Sally McFague na.

Dat is een bijzondere visie. Want God is in de joods-christelijke traditie vaak op afstand gezet van mens en wereld. Ook de apostel Paulus worstelde daarmee vanuit de vraag: waarom is er lijden als God goed is? In een geniaal beeld uit zijn brief aan de Romeinen vergelijkt hij de schepping met een vrouw in barennoot. Paulus doet daarmee niets af aan het lijden van de mens of aan de verschrikkingen op aarde. Maar hij plaatst het in perspectief: de wereld is Gods verscheurde lichaam, maar het is een lichaam in transformatie, een pop die een vlinder baart.

Keller verwijst in dit verband naar Genesis 1. Ze ontkracht de gedachte dat God de wereld heeft geschapen uit het niets. In Genesis is sprake van een oervloed. Een wirwar, een chaos. God schept uit die diepte. Er ontstaat een koppeling tussen haar procestheologie en de postmoderne

opvatting dat we niets zeker weten en geen greep hebben op de werkelijkheid. De pijn van de wereld hoeft niet zinloos te zijn. Ook een crisis biedt kansen. Ja, zonder crisis gebeurt er vaak niets, dommelen we in slaap. Het is goed dat we zo nu en dan worden wakker geschud door het leven.

Je ziet dat ook nu weer na de Brexit en de verkiezing van Trump. De mensen staan op, Europa lijkt zich waarachtig nog te verenigen. Als er iets vreselijks gebeurt, is dat onze reflex: er groeit een voedingsbodemp voor verandering, er ontstaat verzet. Dat is vaker gebleken in de geschiedenis. De godsdienstoorlogen van de zeventiende eeuw waren vreselijk, maar uit die verschrikkingen groeide de tolerante geest van de Verlichting. De anticrisis-beweging van onze tijd was een reactie op de Holocaust. De

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

April 2017, jaargang 20, nr. 195

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag en de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost.

Contact:
redactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 30 16 48 20
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossensen
Eindredacteur: Robert Reijns

Redactie: Margot C. Berends (tekstredacteur), Rob van Essen, Hans Hemmes, Rienk Lanooy, Irna van der Wekke, Marijke Witteman.

Redactionele medewerkers: Henk Baars (Stek), Hans Hemmes (kerkdiensten), Paul Schott, Margriet Quarles van Ufford (PGG).

Overige medewerkers: Rogier Chang (fotografie), Eric van den Berg (website), Matthijs ter Meer (fotografie), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).

Druk: Opmeer Drukkerij bv.

ADVERTENTIES:

KERKINDENHAAG.NL/ADVERTEREN
E-MAIL: ADVERTEREN@KERKINDENHAAG.NL
TEL.: 06 123 130 53 (ROBERT REIJNS)

Los postabonnement:
€ 19,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Concert van Maria's in de Goede Week

In de week voor Pasen geeft het gezelschap 'Le Voci delle Grazie' een concert rond de twee Maria's. Een variatie op de traditionele 'Stabat Mater'. Sopraan Bethany Sheperd en mezzo-sopraan Laura Lopez zingen werken van onbekende en bekende componisten, onder wie Carissimi, Guerinni, Bernabei en Monteverdi..

WOENSDAG 12 APRIL, 20-21:15 UUR, € 10.
CHRISTUS TRIUMFATORKERK. ORG.: DE ZINNEN.

advertentie

Wende
uitvaartzorg

wanneer het leven een wending neemt...

Gesina Versteeg

070 397 15 77 | www.wendeuitvaartzorg.nl
samen@wendeuitvaartzorg.nl

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN ZINGT MAANDELIJKS EEN LIED, TE BELUISTEREN OP KERKINDENHAAG.NL.

De Banneling

Een stem zegt dat ik plaats mag nemen, dat ik mijn gordel om moet doen. Het vliegtuig zal nu snel vertrekken. Daarbuiten schreeuwen woeste gekken. Een van de mensen gooit zijn schoen.

Ik zie, als wij de grond verlaten, hoe in de verte de soldaten 't kantoor belagen van mijn krant en daar, op pleinen en in straten, wordt ritueel mijn werk verbrand.

Een stem zegt dat ik plaats mag nemen, en vraagt waarom ik ben gevluht, maar na een ambtenaar of negen kan ik er niet zo goed meer tegen. Ik haal mijn schouders op en zucht:

"Wie schrijft die blijft", zo staat geschreven, maar toen ik schreef, werd ik verdreven; mijn woorden werden niet geduld, dus ik moest vluchten voor mijn leven.' Ik hoor hem denken: eigen schuld!

Een stem zegt dat ik plaats mag nemen. Zijn toon verraadt al: het zit fout. Ik had geen reden om te vluchten, want ik heb thuis niet veel te duchten, zolang ik maar mijn mond dichthoud.

Maar ik vertik het om te zwijgen, hoe ze ook jennen en bedreigen en mij behand'len als melaats. dus moet ik altijd verder tijgen en neem steeds ergens anders plaats.

Een lotgenotengroep voor werklozen

KERKIDEETJES Er zijn van die gouden ideeën waar andere kerken ook hun voordeel mee kunnen doen. Vind het wiel niet uit, lees de kerkideeën in *Kerk in Den Haag*. Deze keer: JobGroups.

WIE KENT ER NIET EEN FAMILIELID, vriend of kennis die werkloos is? Het opsturen van tientallen sollicitatiebrieven en cv's ten spijt: telkens krijgen de werkzoekenden nul op het rekest. De protestantse Bethlehemkerk wil iets voor hen doen. Samen met de christelijke stichting Encour start het gebiedshuis aan de Laan van Meerdervoort in het voorjaar JobGroups. Een gespreksgroep voor werklozen, met begeleiding vanuit de kerk. 'De bedoeling is dat lotgenoten elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek gaan', legt diaken Sander Veldhuizen (35) uit. 'Waar loop je tegenaan? Waar mis je ondersteuning? Door dit met elkaar te bespreken, komen er punten aan het licht waar wij wellicht mee kunnen helpen.' Kant-en-klare oplossingen kan de organisatie niet bieden, zegt Veldhuizen, maar ze hebben wel veel informatie en folders waarmee ze werklozen kunnen helpen.

En de kerk kan ondersteunen met bijvoorbeeld het schrijven van een goede sollicitatiebrief.

In hun maag

Het idee voor JobGroups is ontstaan nadat de kerkleiding gemeenteleden sprak die werkloos zijn en daarmee in hun maag zitten. Om het pro-

ject laagdrempelig te maken, is iedereen welkom – ook niet- of andersgelovigen. Hoe de precieze invulling van de gespreksavonden eruit ziet, is nog niet bekend. Wel dat de groep één keer per week gedurende twee maanden bij elkaar komt. De Bethlehemkerk hoopt dit voorjaar te starten met een groep van vijf tot tien werkzoekenden.

'Waar loop je tegenaan?' Waar mis je wellicht ondersteuning?

Veldhuizen: 'Je kunt je afvragen of je als kerk de werkloosheid van mensen op je moet nemen. Maar we hebben als kerk de opdracht om naar elkaar om te zien. Het is natuurlijk niet uitsluitend een kerkelijke opdracht, er zijn ook genoeg anderen die werklozen kunnen helpen. Maar toch blijken er gaten in die begeleiding te zitten. Wij hopen daarop in te springen.'

CELINE TIMMERMAN

Willem Mudde, muziekpionier

Kloosterkerk en gepromoveerd op een onderzoek naar Mudde, brengt de context in kaart van de muzikale ontwikkelingen in de Nederlandse kerken.

DINSDAG 18 APRIL, 20:15 UUR, € 5. KLOOSTERKERK.

In de twintigste eeuw gingen protestantse Nederlandse kerken zich opnieuw actief bezighouden met kerkmuziek in de liturgie, onder invloed van een Duitse vernieuwingsbeweging die in de jaren dertig tot bloei kwam. Hagenaar Willem Mudde was de pionier die de Duitse idealen met de Nederlandse kerkmuziek verbond. Jan Hage, oud-organist van de

Indisch verzet in de oorlog

Den Haag telde tijdens de Tweede Wereldoorlog minstens veertig Indische verzetshelden. Pas nu wordt hun rol bekend. Journalist en schrijver Herman Keppy vertelt over de strijd tegen de Duitse bezetter vanuit de Indische gemeenschap.

WOENSDAG 26 APRIL, 20 UUR, € 5. MARANATHAKERK.

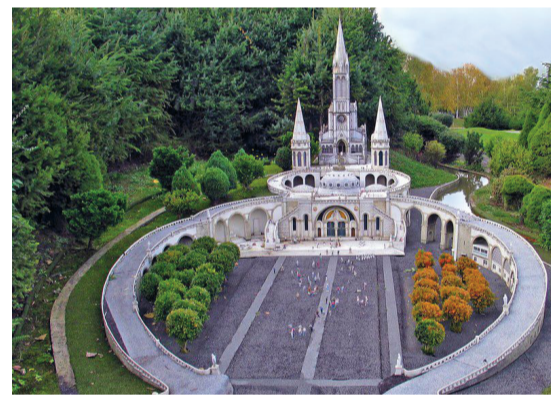

Bier en babbels bij de broeders

De kloosterbroeders van Sint Jan nodigen 18-35-jarigen uit voor een gesprek over christendom, filosofie en theologie, onder het genot van hun eigen bier, de Haagsche Broeder. De religieuzen, een internationaal gezelschap van middelbare leeftijd, gaan daarnaast graag in op vragen over hun levenswijze en drijfveren.

VRIJDAG 7 APRIL, 20-22:30 UUR. OUDE MOLSTRAAT 37.

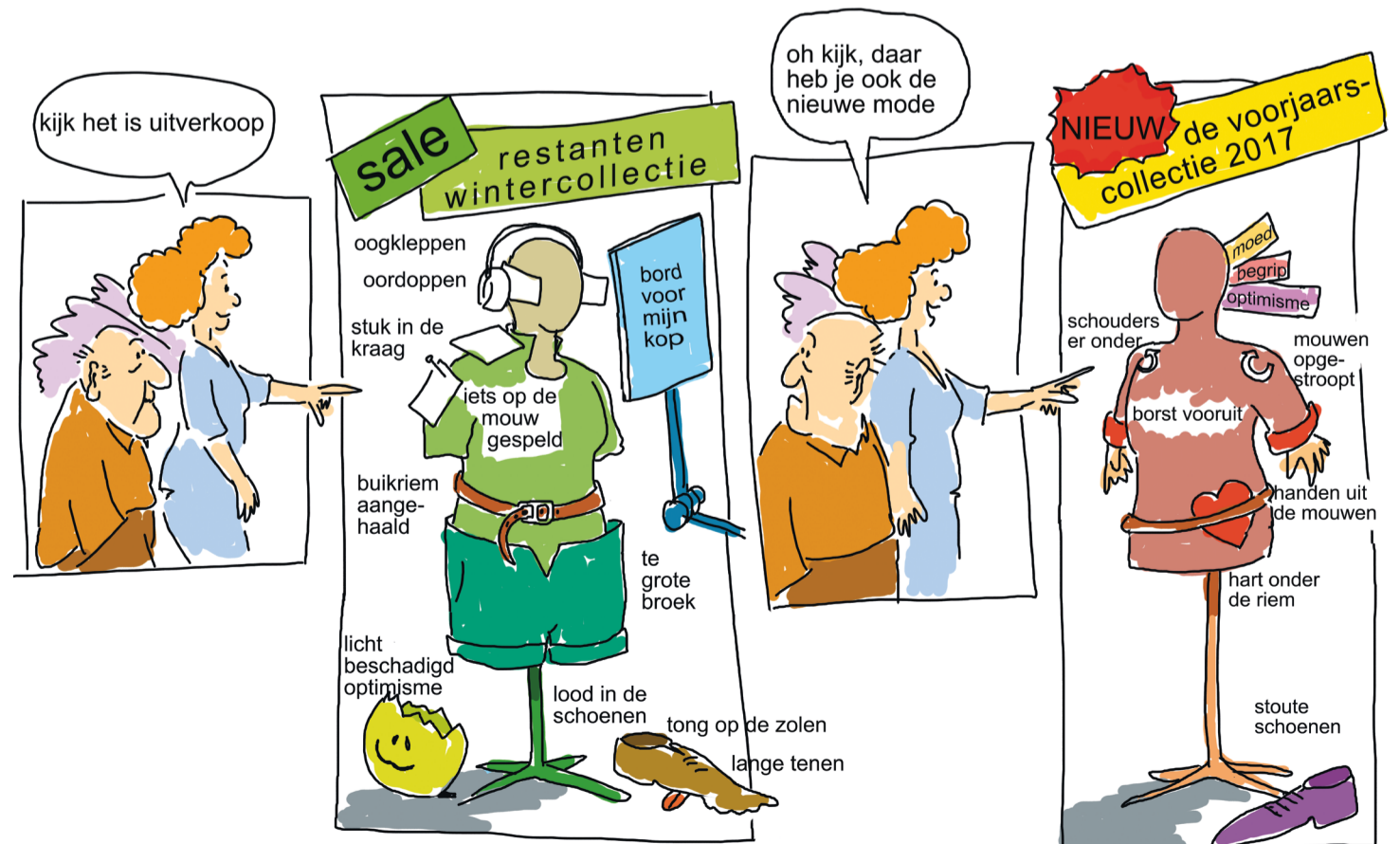
Op bedevaart naar Lourdes

De parochies Maria Sterre der Zee en de Vier Evangelisten nodigen Hagenaars uit voor een bedevaart naar Lourdes. Pastoor Dolf Langerhuizen en diaken J. van Adrichem begeleiden de tocht en houden deze maand een informatiebijeenkomst.

ZATERDAG 22 APRIL, 10:30 UUR. ELANDSTRAATKERK.

ERIK DRIES

Engel en Omber

Ted Talks: Pasen en lichaamsziekten

Deze maand vertellen sprekers in de internationale Church of Our Saviour over de invloed van levensbepalende werkervaringen op hun geloofsvorming. Volgens het model van de 'TED Talks' bestaat de avond uit een presentatie en een debat van elk een half uur. Op dinsdag 11 april vertelt Elizabeth Boddens Hosang over de beleving van Pasen in de joodse en christelijke tradities. Zij is adviseur 'religie en identiteit' bij de Stichting voor Interconfessioneel Onderwijs te Leiden. Op dinsdag 25 april belicht Neveen Hamdy zijn spiritualiteit vanuit zijn werkervaringen als endocrinoloog aan het UMC Leiden.

18:30-20 UUR. PRIJZEN (VANAF € 5) EN OPGAVE (VERPLICHT): PARISH.NL.

